

7.

Et Par utrykte Artikler af Professor Fr. Hegewisch.

(Septbr. 1830.)

Ved J. Ostefeld.

Beskæftiger man sig mere indgaaende med Holstens Historie i Tiden 1815—30, vil et af de Spørgsmaal, der stærkest træder i Forgrunden, være det, hvormegen eller hvorlidt Forbindelse var der mellem den af Professor Dahlmann i Kiel ledede Bevægelse og det Røre, som U. J. Lornsen vakte ved sin Fremtræden Oktbr.—Nvbr. 1830.

Baade fra dansk og tysk Side er der givet adskillige Bidrag til Belysning af Spørgsmaalet, og medens nogle Forskere har villet se en fortsat Udvikling, hvad der i særlig Grad gælder afdøde Rigsarkivar A. D. Jørgensen (se Historiske Afhandlinger Bd. III, Side 389 ff. og Danmarks Riges Historie Bd. VI, S. 108 ff. og 166 ff.), har andre villet betragte de to Bevægelser som væsentlig uden indre organisk Forbindelse.

Som Repræsentant for dette sidste Standpunkt staar særlig K. Jansen, der i 1872 udgav et tysk Værk: U. J. Lornsen, hvis bærende Grundtanke er, at Lornsens Hovedfortjeneste bestod i, at han — for at tale med Jansens egne Ord — sprang ud i den Kløft, der var ved at danne sig mellem Tyskland og dets Nordmark og stadig øgedes, men ved sin dristige Optræden sikrede nu Lornsen sit Fædrelands Bestaaen (se Zeitschrift der Gesellschaft für die Geschichte der Herzogthümer Schleswig, Holstein und Lauenburg Bd. IV, Side 151 ff.). Jansens Bog er imidlertid blevet stærkt kritiseret fra tysk Side af Mænd som Waitz og Usinger, af hvilke den sidste i Bd. III, Side 329 ff. af ovennævnte Tidsskrift bebrejder Jansen, at han ikke har givet en Skildring af de selskabelige Forhold, af Embedsmændenes politiske Stilling, deres Dannelse og Indflydelse paa Landet osv. kort før 1830. Rigtignok synes Usinger selv ret utilbøjelig til at tillægge de daværende Ledere i Kiel nogen væsentlig Indflydelse, idet han sstds. S. 341 mener, at der hos dem ikke fandtes nogensomhelst Interesse for de samtidige politiske Begivenheder i Europa, end ikke i

Tyskland. Men denne hans ret nedsættende Opfattelse af de toneangivende Kredse i Holsten kan sikkert føres tilbage til en Ytring af Dahlmann, som Usinger forøvrigt selv anfører og som lyder saaledes: man betoastet sich in Holstein zum voraus stets wegen so vieler vaterländischen Verdienste, dass es hinterher gar nicht der Mühe werth scheint, sie sich wirklich zu erwerben.

Der fandtes imidlertid, som A. D. Jørgensen stærkt betoner, i 1830 en Mængde politisk interesserede Mænd i Kiel, og selvom Dahlmann i 1829 var draget til Göttingen, træffe vi endnu tilbage Mænd som hans tidligere Svoger og gode Ven, Professor Fr. Hegewisch, og Professor Falck, der begge tidligere havde taget livlig Del i Dahlmanns politiske Arbejde. Den Iver, som Lornsen — ogsaa efter Jansens Fremstilling — lægger for Dagen for at faa disse Mænd interesserede for sit Forehavende, viser da ogsaa tydeligt nok, hvor stor Vægt han lagde paa at knytte Forbindelsen med den lidt ældre Generation, uden at man dog tør gaa saa vidt som Etatsraad Hjort-Lorenzen, der i Sønderjydske Aarbøger 1901, S. 169—229 har givet et vægtigt Bidrag til Belysning af Lornsens Optræden, men S. 221 kalder Professor Falck Lornsens haandgangne Mand.

Det turde derfor maaske paaregne lidt Interesse at stifte Bekendtskab med et Par Aktstykker, som kan oplyse om Professor Hegewisch's Stemninger og Tanker i Eftersommeren 1830, altsaa umiddelbart før Lornsen kom til Kiel. De findes i Afskrift i Slesvigs Arkiv, og jeg skal tillade mig kortelig at fremstille deres Historie og gengive Hovedpunkterne i dem.

Den 10. September 1830 indsender den konstituerede Censor, Politimester Christensen i Kiel, til det slesvig-holstenske Kancelli to Artikler, som Professor Hegewisch har indleveret til Censur, den ene med Titel: „Schreiben an den Herausgeber des Kieler Korrespondenten“ og den anden med Titel: „Wahrheit aus dem Herzen eines Holsteiners“. Den 14. September skriver Kancelliet tilbage til Censor, at Artiklerne ikke maa trykkes, og den 18. September faar Universitetets

Kurator, Friherre v. Brockdorff, Ordre til at rejse fra Glückstadt til Kiel for at holde Forhør over Hegewisch og, saafremt han vedkender sig Forfatterskabet til ovennævnte Artikler, da forelægge ham følgende to Spørgsmaal: 1. Hvilke af de underordnede Embedsmænd (3: i Holsten) havde afvejet fra Sandheden i deres Indberetninger til de højeste Kollegier, og i hvilke Tilfælde var det sket? og 2. Hvorfor vilde Forfatteren lade disse Artikler trykke og ikke nøjes med en allerunderdanigst Forestilling til Kongen?

Den 24. September forelægger v. Brockdorff disse Spørgsmaal for Hegewisch, og den 28. September sender han Indberetningen med Svarene ind til Kancelliet. Dette foreslaar den 15. Oktober en Resolution, hvorved det foreholdes Hegewisch, hvor upassende en saadan Optræden er for en Embedsmand, og han faar et bestemt Paalæg om at afholde sig fra uvedkommende Ting.

Saa stille og ubemærket denne Historie forløb i Septbr.—Oktbr., fortjener den dog maaske nogen Opmærksomhed, ikke mindst fordi den har en ikke ringe Lighed med Begivenhederne i Oktbr.—Novbr. og kan tjene til at kaste et lidt klarere Lys over disse.

Hvad nu først den konstituerede Censor angaar, skriver han i sin Indberetning til Kancelliet (10. Septbr.), at han personlig ikke synes om at lade Artiklerne trykke, da deres Tendens gaar ud paa at udsaa Mistillid; men paa den anden Side bærer jo en saa bekendt Mand som Hegewisch Ansvar for dem, og den egentlige Censor, Clausewitz, havde i Foraaet haft mange Ubehageligheder, fordi Universitetets Rektor, Professor Twesten, og Redaktionen af Kieler Wochenblatt havde klaget til Kongen over hans Strænghed. Christensen gør med andre Ord Indtryk af at være en Mand, som nødig vil være for stræng og let bøjer sig for en bekendt Mand (jvfr. Jansen: U. J. Lornsen: Side 221), og derfor er det forklarligt nok, at Th. Olshausen, da det i November gjaldt om at bevæge ham til at forsyne Lornsens Skrift med det nødvendige: Imprimatur, hvad han nærede store Betænkeligheder ved, henviste til, at Lornsen var en betroet Embedsmand.

Kancelliet havde tilmed i sin Svarkrivelse af 14. Septbr. ladet Censor forstaa, at det var ham, og ikke Kancelliet, der skulde afgøre, hvad der skulde trykkes, og hvad ikke, saa hvis Censor seks Uger efter paany var kommet med en Forespørgsel angaaende Lornsens Skrift, vilde han i heldigste Tilfælde kun have opnaaet en Henvisning til Kancelliets Skrivelse af 14. Septbr. Regeringen er aabenbart meget lydhør, overfor hvad Hegewisch har at berette, siden den giver Kuratoren Ordre til at rejse fra Glückstadt til Kiel for mundtlig at afæske ham en nøjere Forklaring, og de to Spørgsmaal, der stilles Hegewisch, er meget betegnende for den Aand, der herskede indenfor Regeringen. Gennem det første vil man se at komme paa Spor efter, om der er noget, der holdes skjult af de underordnede Embedsmænd, og naar Hegewisch opfordres til at angive bestemte Tilfælde, kan Grunden ikke være nogen anden, end at Regeringen derved vilde blive sat i Stand til at skride ind. Hegewisch svarer imidlertid undvigende og vil ikke nævne bestemte Personer eller Tilfælde, og skulde han tvinges dertil, vilde han kun gøre det overfor Kongen personlig. Kuratoren søger ganske vist at gøre ham indlysende, at han har kastet en Skygge paa alle Embedsmænd; men efter Hegewisch's Mening saarer en Ytring, sagt i al Almindelighed, intet enkelt Individ, idet enhver jo kan regne sig til Undtagelserne, og v. Brockdorff kan saaledes ikke komme længere med ham paa det Punkt.

Det andet Spørgsmaal: Hvorfor han ikke vilde nøjes med en allerunderdanigst Forestilling, er meget betegnende for Kongen: han ser gerne, at Undersaatterne kommer med Tillid til ham, men holder ikke af Offentlighed. Hegewisch's Svar lyder, at han betragter Publication som det bedste Middel, og han har gjort Erfaringer med tidligere Forestillinger.

Der er en vis Konsekvens i Hegewisch's Svar, ud af dem begge lyser en iøjnefaldende Mistillid til Embedsmændene: han vil kun nævne Navne overfor Kongen selv og vil have Artiklerne trykte, fordi han tidligere har gjort [uheldige] Erfaringer med Forestillinger. Dermed sigter Hegewisch ganske sikkert til det Brev, som A. D. Jørgensen omtaler i Danmarks

Riges Historie Bd. VI, Side 167: „han [Hegewisch] skrev et Brev til Kongen med Klager over Kollegiernes slette Forretningsgang og Ønsker om en Forfatning; men det blev henlagt“. At Hegewisch har næret en dyb Mistro til Embedsmændene, fremgaar foruden af selve Artiklerne (se ndfr.) ogsaa af et Brev fra hans Hustru, Karoline Hegewisch, gengivet i ovennævnte Zeitschrift, Bd. III, Side 389.

Den første af Artiklerne er stilet: An den Herausgeber des Kieler Korrespondenten, den senere saa bekendte Advokat Th. Olshausen, der stod som de yngre Frihedsmænds Pennefører; alene den Omstændighed, at Hegewisch ønskede at faa sine Meninger fremsatte gennem hans Blad, viser, at han ikke stod fremmed overfor Tanken om et Samarbejde med den yngre Generation. Artiklen er forøvrigt ganske kort og udtaler sig i ret begejstrede Vendinger om, hvor herligt det vilde være, om en vis og retfærdig Konge fik Lyst til at høre en jævn Undersaats Meninger og Ønsker.

Den anden Artikel: Wahrheit aus dem Herzen eines Holsteiners, bærer som Undertitel: An den König. Indledningen er, at ved alle de Ulæmper og Mangler, som Holstenerne lide under, har den Tanke altid været dem en Trøst, at hvis Kongen havde været vidende derom, vilde han have afhjulpet dem. Dernæst spørger han: Naar den fulde Sandhed til Tronen, passerer den uskadt gennem Kancelliet, det kgl. Generaltoldkammer og den kgl. General-Postdirektion? Han besvarer selv Spørgsmaalet med et absolut Nej. Som Eksempel anfører han Vejvæsenet, der hører ind under Kancelliet; Gang paa Gang har Holstenerne klaget, nu skal der anlægges Chaussé fra Altona til Kiel, men det er paa Kongens udtrykkelige Befaling — Kancelliet har intet gjort. Ligeledes er det Kongen, der har ladet Loven om de fattiges Hjemstedsret revidere, hvad Holstenerne længe har ønsket, men Kancelliet har stadig nægtet at imødekomme deres Ønske i saa Henseende. Som Overgang til Holstenernes endnu uopfyldte Ønsker staar en Slags undskyldende Bemærkning om, at Kancelliet maaske er for optaget af de daglige Forretninger til at kunne beskæftige sig med reformerende Lovgivning.

Dernæst kommer han frem med, hvad han (og Holstenerne med ham) gerne vil opnaa. Først og fremmest et Sidestykke til den danske Højesteret, til hvilken alle Danske se op med Tillid og Stolthed. Endvidere ønsker man en Adskillelse mellem Justitsen og Administrationen i Hertugdømmerne, en Revision af Toldsystemet, da det nuværende stiller Holsten ugunstigere end noget andet Land i Europa, en Forbedring af Postvæsenet og Offentlighed i Statens Pengevæsen, thi det er det bedste Middel mod en daarlig økonomisk Stilling. I Slutningen siger han, at Kongen kun undtagelsesvis erfarer den fuldstændige Sandhed om Rigets og Folkets vigtigste Interesser af Kollegierne og de dem underordnede Embedsmænd, og det eneste Middel til en Forbedring vil være en Forsamling af valgte Notabler fra Landet, som skulde opfordres til frit at sige deres Mening, og han forsikrer Kongen om, at en valgt Kreds af de bedste i Landet Holsten vilde være beredt til paa en højtidelig Landdag at sværge Kongen Troskab som Souveræn. Naar A. D. Jørgensen i Danmarks Riges Historie Bd. VI, Side 169 omtaler endnu et Brev fra Hegewisch til Kongen, skrevet Dagen efter at Lornsens Skrift udkom (5. Novbr.), og opfatter det som en stilltiende Indsigelse fra de ældres Side imod Lornsens vidtgaaende Fordringer, tror jeg imidlertid efter det Syn, jeg har faaet paa de daværende Ledere i Holsten, at skulde der være større Uoverensstemmelse mellem de ældre og de yngre, maa man snarest søge den hos en Mand som Falck. Under hele Lornsens Optræden og senere Fængsling viser Hegewisch den varmeste Tilslutning til Lornsen, og jeg kan ikke frigøre mig for den Tanke, at disse to Artikler, som jo alsaar har været til Behandling i Kanceliet i Septbr.—Oktbr., har haft en vis Betydning for Lornsen og bibragt ham Forestillingen om en langt stærkere Utilfredshed i Holsten, end der i Virkeligheden fandtes. At de vel ogsaa har virket medbestemmende til, at Regeringen i Slutningen af Oktbr. afsendte Etatsraad Høpp for at sondere Stemningen i Hertugdømmerne, turde ligeledes være en rimelig Formodning.

Som Afslutning kunde det maaske have sin Interesse at høre v. Brockdorffs Karakteristik af Hegewisch i Indberetningen

af 28. Septbr.: Hegewisch er en brav og uberygtet Mand, uegennyttig som Læge og som Menneske; han tager levende Del i sine Medborgeres Ve og Vel, men gaar ofte for vidt, ligesom han er egensindig og paastaelig og fremsætter sine Meninger hensynsløst. Indførelsen af en Stænderforfatning er hans Yndlingside, men det er ham ikke muligt at overskue Følgerne af, hvad han foretager sig.
